

Anmeldelser

| *Trap Danmark Bornholm*, Trap Danmark A/S og Gads Forlag, København 2019, 140 s., 279,95 kr.

Trap Danmarks kommunebog om Bornholm blev med stor festivitas præsenteret den 14. juni 2019 på folkemødet i Allinge for besøgende fra alle dele af landet. Samtidig promoveredes den nye 6. udgave af *Trap Danmark*, der i løbet af 2016-2021 vil komme til at omfatte 34 bind og 98 kommunebøger i såvel trykt som digital form. For nærværende, dvs. maj 2020, er lidt over halvdelen udkommet. Det drejer sig om 18 hovedbind og 51 kommunebøger, der er identiske særtryk fra hovedbindene. Det gælder også bogen om Bornholm, der i april 2019 udkom som en del af hovedbind 31, der ud over Bornholm rummer de københavnske forstadskommuner Brøndby, Hvidovre, Tårnby og Dragør. Prismæssigt er det en fordel at nøjes med en kommunebog frem for at abonnere på hele værket eller købe et enkelt hovedbind. Det er jo ikke sikkert, at en bornholmer interesserer sig for københavnske forstadskommuner eller omvendt.

Udgivelsen er så vidt mig bekendt blevet vel modtaget, selvom omtale og anmeldelser er mere sparsomme, end hvad der traditionelt ofres tilsvarende lokale udgivelser. De få boghandlere, der endnu findes på øen, har dog solgt en del til ejendomsmæglere og sommerhusudlejere, der bruger bøgerne som en slags velkomstbøger til tilflyttere eller gæster, der kommer til Bornholm. Med god grund, for det skal understreges, at bogen indholds- og kvalitetsmæssigt hæver sig over de mange lignende turistguider, ø-beskrivelser og lokalhistorier af anekdotisk karakter, der årligt udgives i stort antal på både dansk, tysk, polsk og engelsk. Hertil kommer, at bornholmerbogen fra Trap både er velskrevet, letlæst og usædvanligt flot udstyret, hvad angår tryk, papir- og billedkvalitet.

Egentlig mangler jeg stadig at se de „gratis digitale tjenester med søgbare og pålidelige informationer om Danmark, samt et mobiltilbud, der giver adgang til information om steder på smartphones og tablets“, som Trap annoncerede i 2019. Men selvom denne anmeldelse er blevet trukket tidsmæssigt i næsten et år, er den digitale tjeneste endnu kun gennemført for 29 kommuners vedkommende, men endnu ikke Bornholm. Jeg kan derfor ikke bedømme det digitale system og mulighederne for eventuelle rettelser og ændringer, der skal kun-

ne fremtidssikre *Trap* 6. udgave. Vigtigst vil givet være, at værket bliver søgbart og henviser til de mange og stadig flere relevante søgedatabaser, der kan oplyse om alt det, *Trap* 6. udgave *ikke* rummer. De første fire udgaver (1. udg. 1856-1860; 2. udg. 1872-1879; 3. udg. 1898-1906; 4. udg. 1924-1932) af Traps statistisk-topografiske Danmarksbeskrivelser er således allerede søgbare på nettet, mens 5. udgave 1953-1972, der har langt flere oplysninger end 6. udgave, desværre kun er tilgængelig for 6. udgaves medarbejdere og abonnenter. Ikke almenheden!

Sammenligner man ikke desto mindre de første fem *Trap*-udgaver (jeg har selv de fleste) med 6. udgave, springer store forskelle i øjnene. Der er tale om et næsten fuldstændig ændret indhold, ikke mindst betinget af voldsomme ændringer af de administrative grænser i Danmark siden 1970. Som følge af næsten statisk administrativ struktur i perioden 1797 til 1970 blev de første fem udgaver struktureret som amtsbind, der underinddeltes i købstæder, herreder og sogne. Efter kommunalreformen i 1970 og strukturreformen i 2007 havde 6. udgave simpelthen ikke andet valg end at benytte 2007-kommunerne som basis. Amternes efterfølgere, de nuværende 5 regioner, er fravalgt som kronisk truede af nedlæggelse fra reformivrige politikere. Hvem ved i øvrigt, hvornår de nuværende 98 kommuner ændres? For Bornholms vedkommende synes mulighederne dog næsten udtømt. Først ændredes den århundredgamle inddeling med et amt, der rummede 6 købstadskommuner, 4 herreder og 17 sognekommuner, ved reformen i 1970 til et amt og 5 (stor)kommuner for i 2003 at blive erstattet af en enkelt regionskommune. Når den kaldes Bornholms regionskommune, skyldes det, at øen har en selvforståelse som egen landsdel (region), selvom den fra 2007 tilhører hovedstadsregionen.

Denne (sikkert nødvendige) fokusering på en for tiden gældende kommunestruktur har i den grad ændret *Trap*, så hele udgivelsen muligvis burde have været nøjere overvejet eller haft et andet navn. Selvom *Trap* i sit informationsmateriale nævner, at udgivelsen „gør det muligt at stå et givent sted i Danmark og få relevante informationer om netop dette sted“, så er det meget langt fra virkeligheden, med mindre man med „sted“ mener øen som helhed eller en af de tidligere købstæder. De enkelte lokaliteter – og her taler vi om samtlige 17 kirkesogne – er, i modsætning til tidligere udgaver af *Trap*, fjernet. For at belyse forskellen kan man se på sidetallet. I *Trap* 5. udgave (bind 10. Bornholms amt udgivet 1955) fordelte stoffet sig med 18 % generel beskrivelse, 38 % rummede de 6 købstæder Rønne, Hasle, Sandvig-Allinge, Svaneke, Nexø og Aakirkeby, mens de resterende 44 % omfattede landsognene. I den nye 6. udgave for Bornholm fra 2019 er der tale om ca. 15 % beskrivelser af de tidligere købstadskommuner fra før 1970, resten er generelt stof, hvor det er svært at finde bestem-

te lokaliteter. Således eksempelvis Snogebæk-Balka, der i kommuneplanen for Bornholm er øens syvende største by med en sammenhængende bebyggelse med 929 fastboende indbyggere. Byen har ligget på stedet lige fra middelalderen, men er altså helt uomtalt i *Trap* og fra valgt, selvom byens historie findes lettilgængelig i trykt litteratur om dette store fiskerleje med 34 både, landets næststørste søredningsstation, svagbørnskolonier samt de tidligste og endnu største sommerhusområder på Bornholm. At man således har fra valgt at omtale alt andet end de tidlige købstæder (plus Gudhjem?), dvs. udelader alle andre bebyggelser, betyder reelt set, at omkring halvdelen af Bornholms fastboende indbyggere ikke har adgang til den historie, der interesserer de fleste mest: nemlig deres egen, deres lokalitets og deres families historie. I hvert fald ikke via *Trap*.

Når omtalen af de allerfleste bebyggelser på Bornholm således er fjernet i 6. udgave, forhindrer det dels de fem øjebliksbilleder, der for årene 1856 til 1955 gjorde det muligt at følge udviklingen i de enkelte sogne, byer og fiskerlejer. Det er afgørende pejlepunkter for fag-, lokal- og slægtsforskere, der er forsvundet. Selv har jeg ofte fundet administrative strukturer, stednavne, talværdier og litteratur let og bekvemt i tidligere udgaver af *Trap*, særlig når det drejede sig om at finde vej gennem den hastigt voksende mængde af digitaliserede arkivalier og søgedatabaser, der normalt er ordnet efter de gamle amts-, købstads-, herreds- og sognegrænser. Selv forfattere og korrekturlæsere på *Trap* har derfor henvendt sig til undertegnede for at få leveret oversøiske udvandrertal fra 1800-tallet, som de af hensyn til *Trap* 6. udgave er nødt til at omregne til tal, der passer til 2007-kommunernes rammer. Det kan man jo ikke umiddelbart, men er nødt at søge på sogne eller amter i databasen på danske udvandrere, finde ud af, hvilke sogne de nuværende kommuner rummer, og først herefter opsummere sogn for sogn. Problemet er ofte, at de nuværende kommunegrænser er trukket uden respekt for gamle lande-, amts- og herredsgrænser. Det giver problemer med 6. udgave, når det gælder historisk statistik.

De øvrige afsnit i den nye *Trap* om natur, landskab, geologi, historie, kultur samt samfund og erhverv er både velskrevne og informative. Men det er svært at vide, hvem der har skrevet hvad, da denne udgave af *Trap* helt mangler tidligere udgavers forfattersignaturer. Der er kun trykt en samlet liste over medarbejdere på hele projektet. Prøver man at trænge gennem anonymiteten, lykkes det bedst, når det for Bornholms vedkommende drejer sig om arkæologi, geologi og natur. Hist og her synes man, det er muligt at genkende skriftlig formidling af de pågældendes egen forskning. I mange andre sammenhænge virker teksten mere som hentet fra almindelige leksikale opslag i bøger eller på nettet. Eller som en forfatter skrev for et par år siden på

Facebook efter at have leveret en lang række artikler til Trap om vidt forskellige emner: „Engang syntes jeg, at folk der skrev til leksika, var vildt kloge. Det er vi også!”

I hvert fald har det vist sig svært at nå de mål, chefredaktøren for *Trap*, professor dr.agro. Niels Elers Koch, opstillede og citeredes for ved projektets start i 2015 (*Kristeligt Dagblad* 2. marts 2015): „Trap Danmark, sjette udgave, (skal) beskrive hver en lille dansk by ned til mindste, væsentlige detalje. Hver en geografisk lokalitet, hvert et landskab, hver en strømning, som har været med til at forme samfundet og danskerne“. Slagordet har siden gennemgående været: „Trap Danmark har det væsentligste med. Fra det mest almindelige til det mest specielle“.

Men dette er tydeligvis ikke tilfældet, når det gælder Bornholm. Ganske vist tildeles landsdelen 117 sider ren tekst, hvad der er det dobbelte af gennemsnittet for forstadskommunerne Brøndby, Hvidovre, Tårnby og Dragør. Alligevel sidder man tilbage med det indtryk, at omtale af det „væsentligste“ er langt mere detaljeret for forstadskommunerne. Befolkningstallet i alle 5 kommuner er ganske vist nogenlunde det samme, men ellers er der ikke meget, der ligner. Forstadskommunerne har således alle haft stærkt og positivt stigende demografiske målepunkter siden 1950. Det gælder antal, indkomst, levealder, uddannelsesniveau og sundhed. Bornholm relativt set med den stik modsatte udvikling. Kun hvad arealet angår, er udkantsøen 18 gange større end gennemsnittet for de forstadskommuner, Bornholm deler bind 31 af *Trap* med. Alle disse tal og flere til kan imidlertid let og løbende opdaterede findes på Danmarks Statistiks hjemmeside.

Man kan derfor spørge, hvad glæde publikum kan have af kommunebogen for Bornholm med oplysninger, der oftest kan findes bedre andre steder. Fagfolk fra alle kategorier kan med sikkerhed have fornøjelse af læsningen, men gælder det faglige opgaver, kan man jo ikke bruge *Trap* som henvisning. Man må selv opsøge bagvedliggende kilder og litteratur. Besøgende, i hvert fald dansksprogede turister og indflyttere, kan med fordel benytte bogen som en kvalificeret guide, dog ikke nødvendigvis til det sted, de bor. Denne mangel rammer ikke mindst lokalhistorikere og slægtsforskere, der bliver ladet i stikken. Kun en del af den bornholmske befolkning vil overhovedet kunne finde noget som helst om egen bopæl, lokalitet eller hjemegn og *Trap Danmark Bornholm* kan heller ikke bruges som opslagsbog. I hvert fald ikke endnu. Håbet står derfor til den digitale løsning, som endnu ikke er set.

Henning Bender